mavo nuslinkus piliakalnio aikštelei. Sluoksnį sudaro du horizontai – juosvas smėlis su degėsiais (iki 57 cm storio) ir juosvas smėlis, maišytas su įžeminiu gelsvu smėliu (iki 40 cm storio).

Piliakalnio aikštelėje tirtoje ***perkasoje 1*** fiksuotas 25–35 cm storio kultūrinis sluoksnis su V ir XIV a. radiniais. Sluoksnyje rasta apdegusių akmenų ir molio gabaliukų. Įžemyje atidengtos 3 nedidelės netaisyklingos ovalios formos (nuo 19x14 iki 40x35 cm dydžio) duobės, užpildytos maišyta juosva žeme su moliu, įgilintos į įžemį apie 25 cm. Vienoje duobėje rasta apdegusio molio fragmentų.

Gyvenvietėje ištirtoje ***perkasoje 2*** ir ***šurfuose 8–9*** po velėna fiksuoti 20–35 cm storio perarti rusvo–pilko dirvožemio sluoksniai. Giliau (išskyrus šurfą 9) atidengtas įžemis – rausvas molis arba gelsvas priemolis. Tiriant perkasą 2 ir šurfą 9, dirvožemyje rasta molinių plytų nuolaužų ir XIX a. datuojama keramikos šukelė. ***Šurfe 9*** po dirvožemiu fiksuotas 25–35 cm storio pilko maišyto smėlio sluoksnis, kuriame rasta apžiestos keramikos šukelė ir titnago nuoskala.

Kartupėnų piliakalnio aikštelėje ir jo PV šlaite aptiktas 25–60 cm storio V–XIV a. kultūrinis sluoksnis su radiniais – grublėtąja ir apžiesta keramika, apdegusio molio tinko gabaliukais. Įžemyje rastos 4 įgilintos struktūros – duobės. Piliakalnio gyvenvietėje, jo pašlaitėje ir Kartupio upelio slėnyje archeologiškai vertingo sluoksnio nerasta – fiksuoti suarti dirvožemio ir suplauti sluoksniai su pavieniais radiniais (keramika, apdegęs molis, titnago nuoskala).

2017 m. tyrimų metu rasta 12 archeologinių radinių. Daugiausia vėlyvosios grublėtosios keramikos. Rastos 4 apžiestos keramikos šukelės su bangelių ir linijų ornamentais.

Kartupėnai Hillfort and Settlement

In 2017, an excavation (9 test pits and 2 trenches, a total of 52 m^2) was conducted in the territory of Kartupėnai Hillfort and Settlement (Jurbarkas District) (Fig. 1). A 25–60 cm thick cultural layer with 5th–14th-century finds: pottery with rough surfaces (Fig. 2), partly thrown pottery with wavy and straight linear decorations, and pieces of charred clay daub was found in the hillfort's enclosure and on the SW slope. Four sunken structures, namely pits were discovered in the natural soil. Only layers of topsoil mechanically mixed during ploughing and alluvial soil that contained isolated finds (pottery, charred clay, a flint debitage) were recorded in the hillfort's settlement, at the foot of its slope, and in the Kartupis stream valley.

Darius Balsas, Ieva Masiulienė

Bandužių, Žardės senovės gyvenvietės tyrimai 2016 m.

BRIAI 2016 m. rugpjūčio–spalio mėnesiais vykdė detaliuosius tyrimus Bandužių, Žardės senovės gyvenvietės (UK 31842) teritorijoje (Klaipėdos miestas). Pirmiausia tirtas sklypas 4.3 Jūrininkų prospekte (plotai 1–7) (1 pav.), vėliau tirta žemės sklypo Jūrininkų prospekte 27A ŠR dalis ir laisva valstybinė žemė tarp sklypų Jūrininkų prospekto 29, 27A ir 27 (plotai 8, 9).

Bandužių, Žardės senovės gyvenvietė priklauso Klaipėdos miesto P dalyje ir Klaipėdos rajono Š dalyje esančiam archeologiniam kompleksui greta Smeltalės ir Kretainio upių. Kompleksą sudarė 3 piliakalniai – Žardės, Kuncų piliakalnis su gyvenviete (UK 23762), Laistų, Liliškių piliakalnis su gyvenviete (UK 23767) bei sunaikintas Gibišių piliakalnis; 6 gyvenvie-

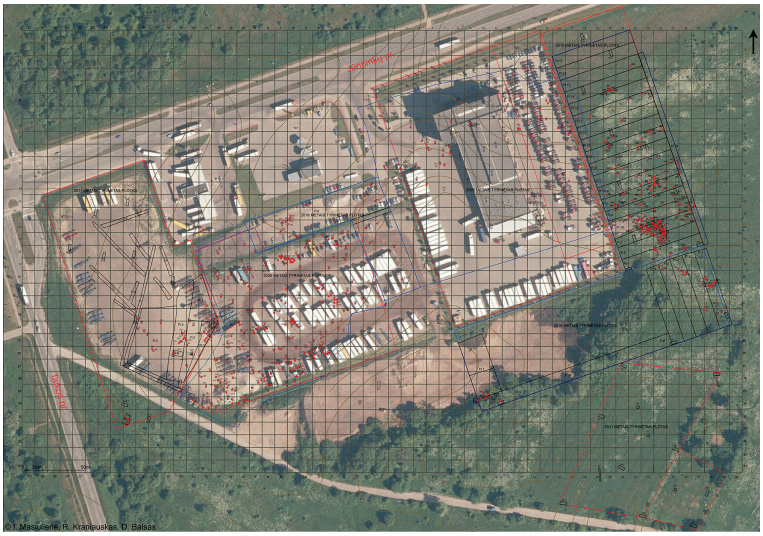

1 pav. Plotų 1–7 bendras vaizdas iš oro (ŠR). R. Navicko nuotr.

2 pav. Bandužių, Žardės senovės gyvenvietės 2006, 2008, 2011, 2015 ir 2016 m. archeologinių tyrimų suvestinis situacijos planas. I. Masiulienės, R. Kraniausko, D. Balso brėž.

Fig. 1. General view of areas 1–7 from above (NE).

Fig. 2. A synoptic situation plan of the 2006, 2008, 2011, 2015, and 2016 investigations at Bandužiai, Žardė Ancient Settlement.

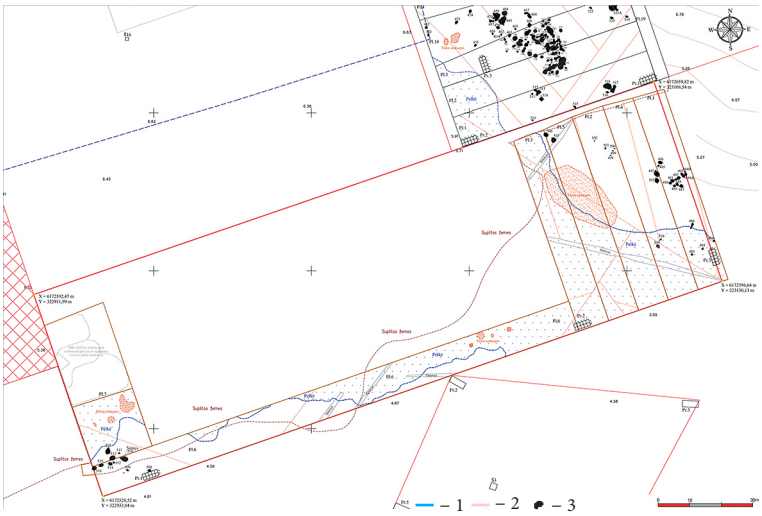

3 pav. 2016 m. tyrinėtų plotų 1–7 situacijos planas: 1 – tyrinėto sklypo ribos; 2 – drenažas; 3 – archeologiniai objektai. I. Masiulienės, R. Kraniausko, D. Balso brėž.

Fig. 3. Situation plan of areas 1–7, which were investigated in 2016: 1 – boundaries of the investigated plot; 2 – drainage; 3 – archaeological objects.

tės – Bandužių, Žardės senovės gyvenvietė (UK 31842), Bandužių senovės gyvenvietės I–II (UK 31757, 31843), Žardės senovės gyvenvietės I–III (UK 17132, 17133, 17134) ir Laistų (Liliškių) kapinynas (UK 5175).

Bandužių, Žardės senovės gyvenvietė pradėta tyrinėti nuo 1990 m. (J. Genys). Teritorijoje prie Jūrininkų prospekto, Žardupės g. ir numelioruoto Kretainio upelio buvo ištirta 12 perkasų (*ATL 1990 ir1991 metais*, 1992, p. 47). Vienoje perkasoje aptikta geležies lydymo rudnelės šachtos (su šlakui nutekėti duobės?) liekanų bei šlako fragmentų. Kitose perkasose archeologiškai vertingų struktūrų ar kultūrinio sluoksnio neužfiksuota.

Tyrimai šioje senovės gyvenvietėje tęsti 2006, 2008, 2011 ir 2015 m. (vadovai I. Masiulienė, A. Bliujienė, D. Balsas) (*ATL 2006 metais*, 2007, p. 74–83; *ATL 2008 metais*, 2009, p. 40–49; *ATL 2011 metais*, 2012, p. 90–96; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 93–106). Per 4 sezonus buvo ištirta apie 5,8 ha senovės gyvenvietės teritorijos ir aptiktos 495 archeologinės struktūros, siejamos su ūkine-gamybine veikla (2 pav.). Tai keliasdešimt židinių, įrengtų mažesnėse ar didesnėse duobėse, stulpavietės, kai kurios jų, matyt, buvo nuo laikinų pašiūrių. Teritorijoje vykdytą geležies rūdos gavybą, apdorojimą ir lydymą liudija aptiktos rūdos paieškos duobės, rūdos apdegimo laužavietės, medžio anglies gaminimo duobės, rūdai plauti skirti šuliniai-duobės, du medinės konstrukcijos šuliniai, geležies lydymo rudnelės bei kitos struktūros.

2011 m. saugomos gyvenvietės teritorijos P dalyje, greta Kretainio upelio vyko žvalgomieji tyrimai (R. Songailaitė) (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 637). Ištyrus 112 m^2 plotą, archeologiškai vertingo kultūrinio sluoksnio ar struktūrų neaptikta. Perkasose 2, 5 atidengtas geležies rūdos sluoksnis, o perkasose 7, 8 – durpingas sluoksnis, kuris gali būti siejamas su Kretainio upelio vagos formavimosi procesais.

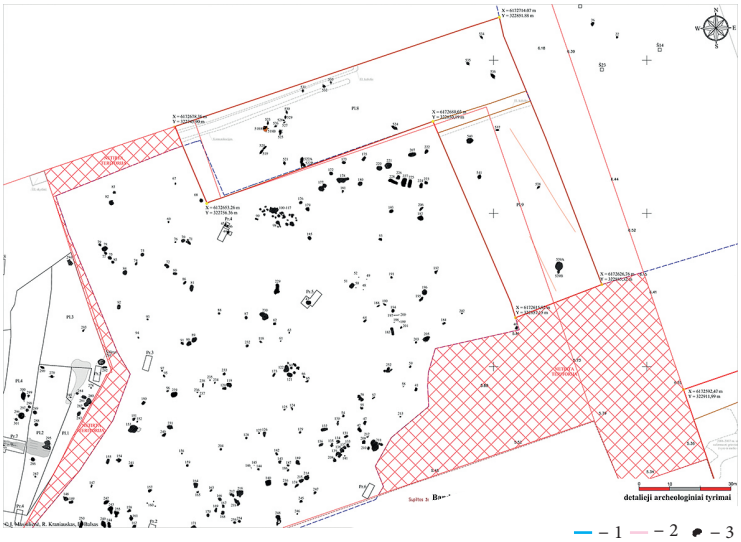

4 pav. 2016 m. tyrinėtų plotų 8, 9 situacijos planas: 1 – tyrinėto sklypo ribos; 2 – drenažas; 3 – archeologiniai objektai. I. Masiulienės, R. Kraniausko, D. Balso brėž.

Fig. 4. Situation plan of areas 8 and 9, which were investigated in 2016: 1 – boundaries of the investigated plot; 2 – drainage; 3 – archaeological objects.

2016 m. detaliųjų tyrimų metu Bandužių, Žardės senovės gyvenvietėje ištirta apie 10669 m^2. Tyrimai vyko keliais etapais, taikyta metodika, atsižvelgiant į ankstesnių tyrimų 2006–2015 m. praktiką, gyvenvietės specifiką (vyrauja įgilintos struktūros ir objektai, o kultūrinio sluoksnio fragmentai fiksuojami tik prie kai kurių archeologinių struktūrų) bei galimus paleoreljefo elementus.

Pirmame tyrimų etape ištirtos 3 perkasos, kurių bendras plotas – 30 m^2. Antrame etape tirti plotai 1–7 (iš viso 5760 m^2), trečiame – plotai 8, 9 (bendras 4879 m^2). Paviršinis žemės sluoksnis buvo skutamas mechanizuotai iki įžemio, o aptiktos archeologinės struktūros preparuotos rankiniu būdu. Sklypas 4.3 ribojasi su 2006, 2011 ir 2015 m. tyrinėtais sklypais (3 pav.). Teritorijos dabartinis reljefas ŠR dalyje šiek tiek žemėja PV kryptimi nuo H_{abs} 5,27 m iki H_{abs} 3,71 m, o ŠV ir centrinė sklypo dalys (buvusi pelkė) buvo užpiltos įvairiu gruntu, taip pat kai kur sandėliuotos žemės. Sklype ilgą laiką buvo nešienaujamos pelkėtos pievos su krūmais ir menkaverčiais medžiais, kurie prieš tyrimus nupjauti.

Teritorija tarp sklypų Jūrininkų prosp. 27 ir 27A ŠV pusėje ribojasi su sklypu Jūrininkų prosp. 29, kuriame pastatyta degalinė (4 pav.). Ją statant bei tiesiant elektros tinklus suardytas dalies tiriamos teritorijos buvęs paviršius. Teritorijos ŠR dalis taip pat apardyta įrengiant laikiną automobilių aikštelę, tiesiant lietaus nuotekų ir elektros tinklus. Teritorija ribojasi su sklypais, kuriuose archeologiniai tyrimai vyko 2006 ir 2008 m. Sklypo Jūrininkų prosp. 27A ŠR riba yra praplėsta po 2008 m. tyrimų, o PR dalis buvo užpilta įvairiu statybiniu gruntu, todėl čia tyrimai anksčiau nevykdyti. Teritorijos dabartinis reljefas ŠR dalyje šiek tiek žemėja PR kryptimi nuo H_{abs} 6,12 m iki H_{abs} 5,42 m. Teritorijoje ilgą laiką buvo nešienaujamos pelkėtos pievos su krūmais ir menkaverčiais

5 pav. Plotas 6, objekto 509 ŠR dalies pjūvis. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 5. The section of the NE part of object 509 in area 6.

6 pav. Plotas 6, objektas 512, duobės paviršiaus vaizdas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 6. The surface of the pit (object 512 in area 6).

medžiais, o nuo 2008 m. čia buvo įrengta laikina automobilių stovėjimo aikštelė, kurios paviršius suformuotas užpilant skalda ar žvyru.

Remiantis 1868 ir 1939 m. Klaipėdos apylinkių topografiniais žemėlapiais, tyrinėtos teritorijos dalyje buvusi pelkė susijusi, matyt, su Kretainio upelio vagos formavimosi procesais. XIX a. II pusėje upė tekėjo nuo tiriamos teritorijos P, PR pusėse apie 100–300 m atstumu, o į Smeltalės upę įtekėjo V pusėje. XX a. I pusėje, ypač XX a. II pusėje natūralus gamtinis kraštovaizdis buvo sunaikintas ar apardytas: dabartinis Kretainio upelis melioruotas, kai kur jo vaga pakeista, taip pat teritorijoje vykdyti melioracijos darbai.

Tyrimų metu aptiktos ir ištirtos 59 archeologinės struktūros. Kai kurios apardytos ar suardytos dėl XX–XXI a. vykdytų ūkinių veiklų. Didžioji dalis struktūrų koncentravosi tyrinėtos teritorijos (sklypo 4.3) ŠR ir PV dalyse, pakalnėje, arčiau buvusios pelkės. Teritorijoje tarp sklypų Jūrininkų prosp. 27, 27A ir 29 struktūros paplitusios tolygiai. Tiriant aptiktos struktūros siejamos su ūkine-gamybine veikla: vienos su metalurgija, kitos su gamtinių išteklių gavyba ir kitokia veikla. Dalis struktūrų siejamos su maisto gamyba. Preliminariais duomenimis, iš 59 archeologinių struktūrų galima identifikuoti 12 laužaviečių ir 14 židinių. Dalies (29 objektų) paskirtis nenustatyta.

Sklypo 4.3 PV dalyje, plote 6 aptiktos 3 struktūros, susijusios su metalurgija: dvi duobės su šlako fragmentais (objektai 509 ir 512) bei medinis rentinės konstrukcijos šulinys (objektas 510). Čia tyrinėtuose plotuose vietomis fiksuotas rūdingas įžemis su pupos dydžio natūralios rūdos fragmentais arba rūdos sankaupomis.

Objekto 509 paviršiaus kontūras buvo ovalios formos, apie 85x555 cm dydžio. Objektas orientuotas ŠV–PR kryptimi, jo paviršiaus H_{abs} 3,33–3,36 m (5 pav.). Duobės centrinės dalies paviršiuje buvo apie 45x40 cm dydžio netaisyklingos ovalios formos dėmė – suardytos rudnelės (?) liekanos. Duobės centrinėje dalyje fiksuotas iki 13 cm storio juosvos žemės su gausiais degėsiais ir tekiojo šlako gabaliukais sluoksnis. Aplink šį sluoksnį buvo 2–10 cm storio pilka maišyta žemė. Apie 15 cm gylio duobė pjūvyje netolygiai apvalėjanti, kraštai nuožulniai siaurėjantys, dugnas nelygus. Į PV nuo šios dėmės aptiktas akmuo su apdirbimo žymėmis (?). Akmuo yra pailgas, rausvas, viena plokštuma lygi – tiesiai nuskelta, 40x28x27 cm dydžio. Duobėje rasta lipdytos keramikos šukių, dau-

giau nei 3 kg tekiojo šlako fragmentų, gyvūnų kaulų.

Objekto 512 paviršiaus kontūras buvo apskritos formos, apie 55 cm skersmens, paviršiaus H_{abs} 3,23 m (6 pav.). Duobės užpildas – juoda durpinga žemė, maišyta su rūdingu smėliu, pjūvyje tolygiai apvalėjanti, duobės dugnas lygus, gylis apie 13 cm. Duobėje aptikta perdegusio molio ir šlako fragmentų.

Objekto 510 – apie 2,5x0,7–1,55 m dydžio šulinio duobės paviršiaus kontūras buvo netaisyklingos ovalios formos. Ji orientuota ŠV–PR kryptimi, paviršiaus H_{abs} 3,24–3,34 m (7 pav.). Duobės ŠV dalyje nuo paviršiaus fiksuotas iki 16 cm storio pilkos maišytos žemės sluoksnis. Po juo buvo pilkos žemės, maišytos su rūdingu smėliu, apie 20 cm dydžio sluoksnis. 35 cm gylio duobės ŠV dalis pjūvyje netolygiai apvalėjanti, gana stačiomis sienelėmis, dugnas nelygus, dugno H_{abs} apie 2,91 m. Duobės PR dalyje nuo paviršiaus fiksuotas apie 45 cm storio pilkos maišytos žemės sluoksnis, kuriame rastos 2 smulkios lipdytos keramikos šukės, kabliuko formos geležinis dirbinys, rudnelės sienelių fragmentų ir nedidelių kauliukų. Giliau buvo iki 22 cm storio pilkos žemės, maišytos su rūdingu smėliu, sluoksnis. Po juo duobės centrinėje dalyje fiksuotas 15 cm storio pilkos maišytos molingos žemės sluoksnis. Duobės kraštuose nuo 30–35 cm gylio aptiktas maišyto molio su smėliu sluoksnis. Šulinio kraštai įrengiant medinę konstrukciją sutvirtinti molio ir smėlio gruntu. Šis sluoksnis tęsiasi vertikaliai ir storėja nuo viršaus į apačią – 30–35 cm gylyje jo storis siekia 2–3 cm. Ties šulinio paviršiumi sluoksnis sustorėja iki 15 cm, o ties šulinio dugnu suplonėja iki 5 cm. Po pilkos maišytos molingos žemės sluoksniu 80–90 cm gylyje pasiektas pilkos maišytos žemės su organika sluoksnis (šulinio užpildas) ir medinės konstrukcijos paviršius. Duobės pjūvyje iki 30–35 cm gylio sienelės nuožulnesnės, giliau beveik statmenos. Iki maišytos žemės su rūdingu smėliu

7 pav. Plotas 6, objektas 510, šulinio duobės paviršiaus, ŠR dalies pjūvio bei rentinės konstrukcijos vaizdai. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 7. The surface of the well pit (object 510 in area 6), the section of its NE part, and the log wall structure.

8 pav. Plotas 8, objekto 518A ŠR dalies pjūvis. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 8. The section of the NE part of object 518A in area 8.

9 pav. Plotas 2, objektas 499, keramikos šukių lizdas in situ. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 9. A sherd deposit in situ at object 499 in area 2.

sluoksnio apačios duobė planigrafijoje buvo apskritos formos, nuo 65 cm gylio ji įgavo kvadrato formą.

Medinės rentininio šulinio konstrukcijos dugnas pasiektas 1,2–1,3 m gylyje nuo duobės paviršiaus. Konstrukcija buvo kvadrato formos, apie 1,05x0,98 m dydžio, vidinė dalis – 80x75 cm dydžio, 40–50 cm aukščio. Ji orientuota ŠV–PR kryptimi, pasukta apie 165° kampu. Rentiniai buvo surėsti apie 1,1x1,05 m dydžio kvadrato formos duobėje. Kadangi šulinys buvo įrengtas nestabiliame vandeningame grunte, prieš tai duobės kraštai sutvirtinti molio ir smėlio sluoksniu. Šulinys surėstas iš apvalių, galuose su įkartomis, netašytų rąstų, kurie dėti įkartomis į apačią. Fiksuoti išlikę nuo 3 iki 5 vainikų, tarpai tarp rąstų užpildyti pilku moliu. Šulinio vidus užpildytas pilka maišyta žeme su organika ir medienos fragmentais. Sluoksnio storis – 40–50 cm, jame rasta smulki lipdytos keramikos šukė, geležinis dirbinys ir akmeninių dirbinių su gludinimo žymėmis. Šulinio viduje rasta netaisyklingai sukritusių medienos fragmentų su apdirbimo žymėmis.

Tyrimų metu aptikta struktūra (*objektas 518A*) su didžiuliu kiekiu perdegusio molio fragmentų užpilde. Jos paviršiaus kontūras buvo netaisyklingos ovalios formos, dydis apie 1,85x1,55 m, orientuotas ŠV–PR kryptimi, paviršiaus H_{abs} 5,18–5,31 m (8 pav.). Duobės paviršius mechanizuotai suardytas statybų metu – ŠV dalyje buvo iki 7 cm storio pilko žvyro su smėliu sluoksnis. Duobės viršutinėje dalyje buvo iki 27 cm storio pilkos maišytos žemės sluoksnis su labai gausiais perdegusio molio gabaliukais, degėsiais bei perdegusiais ir aptrupėjusiais akmenimis (iki 13x9x6 cm dydžio). Duobės ŠV krašte ir dugne buvo iki 12 cm storio pilkos maišytos molingos žemės sluoksnis. Apie 37 cm gylio duobė pjūvyje netolygiai apvalėjanti, dugnas nelygus. Duobėje rastas trintuvas, perdegusio molio fragmentų, arklio kaulų.

Tyrimų metu aptikta laužaviečių ir židinių, siejamų su maisto gamyba arba ūkine veikla. *Objekto 499* (laužavietės) paviršiaus kontūras buvo apskritos formos, apie 33 cm skersmens, paviršiaus H_{abs} 4,62 m (9 pav.). Duobės viršutinėje dalyje iki 5 cm gylio fiksuotas pilkos maišytos žemės sluoksnis. Giliau atidengtas 6 cm storio juosvos maišytos žemės su gausiais degėsiais ir perdegusiais kauliukais sluoksnis. Šio

10 pav. Plotas 2, objekto 501 PR dalies pjūvis ir keramikos šukių lizdas in situ. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 10. The section of the SE part of object 501 in area 2 and a sherd deposit in situ.

11 pav. Plotas 1, objekto 488 ŠR dalies pjūvis. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 11. The section of the NE part of object 488 in area 1.

sluoksnio paviršiuje atkastas lipdyto puodo šukių lizdas. Apie 11 cm gylio duobė pjūvyje tolygiai apvalėjanti, ŠV dalies kraštai nežymiai statesni, PR – nuožulnūs, dugnas lygus.

Objekto 501 (laužavietės) paviršiaus kontūras buvo netaisyklingos ovalios formos, apie 55x50 cm dydžio, orientuotas ŠR–PV kryptimi, paviršiaus H_{abs} 4,57 m (10 pav.). Duobės paviršiuje, jos ŠV ir PR kraštuose maišytos pilkos žemės fone buvo iki 3 cm pločio juosvos maišytos žemės sluoksnis. Duobės viršutinėje dalyje iki 5 cm gylio fiksuotas pilkos maišytos žemės sluoksnis su pavieniais degėsiais. Giliau duobės dugne ir jos ŠV ir PR kraštuose atidengtas 2–6 cm storio juosvos maišytos žemės su gausiais degėsiais ir perdegusiais kauliukais sluoksnis. Duobės PR dalyje, juosvos žemės sluoksnio apačioje, atkastas lipdyto puodo šukių lizdas, po kuriuo buvo apie 2 cm storio smėlio sluoksnelis. Apie 13 cm gylio duobė pjūvyje tolygiai apvalėjanti, lygiu dugnu. Laužavietėje surinkta nenustatytos rūšies gyvūnų kaulų fragmentų.

Objekto 488 (židinio) paviršiaus kontūras buvo ovalios formos, apie 1x0,8 m dydžio, orientuotas ŠV–PR kryptimi, paviršiaus H_{abs} 4,25–4,34 m (11 pav.). Duobės užpildas – pilka žemė, maišyta su smėliu, pavieniais smulkiais degėsiukais ir perdegusiais akmenimis (iki 15x10x5 cm dydžio). Duobės apatinėje dalyje, 10–15 cm gylyje, rastas lipdyto puodo šukių lizdas. Apie 28 cm gylio duobė pjūvyje tolygiai apvalėjanti, lygiu dugnu. Duobėje dar buvo perdegusio molio fragmentų, galvijo ir nenustatytos rūšies gyvūnų kaulų.

Objekto 531 (židinio) paviršiaus kontūras buvo netaisyklingos ovalios formos, apie 85x65 cm dydžio, orientuotas Š–P kryptimi, paviršiaus H_{abs} 5,51–5,57 m (12 pav.). Duobės PR dalis suardyta elektros kabelio perkasimo.

0 2 cm

12 pav. Plotas 8, objekto 531 R dalies pjūvis ir jame aptiktos žalvarinės plokštinės segės fragmentas. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 12. The section of the E part of object 531 in area 8 and a fragment of a bronze flat brooch found in it.

13 pav. Plotas 9, objektų 539A ir B PR dalies pjūvis. I. Masiulienės nuotr.

Fig. 13. The section of the SE part of objects 539A and B in area 9.

Struktūros užpildas – juosva maišyta žemė su gausiais degėsiukais ir perdegusiais, sutrupėjusiais akmenimis. Apie 20 cm duobė pjūvyje tolygiai apvalėjanti, sienelės gana statmenos, dugnas lygus, plokščias. Židinyje rasta keramikos fragmentų, plokštinė žalvarinė segė, datuojama VIII–IX a., peiliuko (?) kriaunos dalis, perdegusio molio ir šlako fragmentų.

Tyrimų metu aptikta daug neaiškios paskirties archeologinių struktūrų. Iš jų išsiskyrė viena daugkartinio naudojimo duobė 539A ir B (13 pav.). *Objekto 539A* paviršiaus kontūras buvo ovalios formos, apie 2,75x2,45 m dydžio, orientuotas ŠR–PV kryptimi, paviršiaus H_{abs} 4,17–4,28 m. Daugkartinio naudojimo duobės užpildas daugiasluoksnis – iš pradžių duobė buvo iškasta dėl neaiškios paskirties, vėliau joje įrengti du (?) židiniai. Viršutinė dalis užpildyta pilka maišyta žeme. Sluoksnio storis kraštuose 5 cm, ties viduriu – apie 28 cm. Po juo buvo pilkos maišytos molingos žemės sluoksnis su degėsiais ir nuo 7x6x3 iki 17x11x9 cm dydžio perdegusiais, suskilusiais bei aptrupėjusiais akmenimis. Sluoksnio storis kraštuose siekia 9 cm, o centre – 35 cm. Didesni pirmojo židinio akmenys su degėsiais koncentravosi sluoksnio

paviršiuje, ties riba su pilkos maišytos žemės sluoksniu. Antrojo židinio mažesni akmenys su degėsiais buvo sluoksnio apačioje. Tarp šių akmenų rasta lipdytos keramikos šukių ir gyvūnų kaulų fragmentų. Giliau aptiktas iki 35 cm storio pilkos žemės, maišytos su moliu ir organika, sluoksnis. Jo kraštuose fiksuoti 5–12 cm storio užslinkusio įžeminio maišyto molio sluoksniai. Užslinkę sluoksniai prasideda ties duobės kraštais, 15–25 cm gylyje, po to žemėdami tęsiasi iki duobės vidurio (apie 55–70 cm gylio), suplonėja ir nutrūksta. Pilkos žemės su organika sluoksnio apatinėje dalyje aptikti 5–15 cm storio durpių tarpsluoksniai. Tarp durpių rasta medienos fragmentų – medžio žievės. Duobės ŠV dalies dugne fiksuotas 5–20 cm storio maišyto molio sluoksnis. Apie 97 cm gylio duobė pjūvyje tolygiai apvalėjanti, PV dalies sienelės nuožulnesnės, ŠR – nežymiai statesnės, kraštai paslinkę – nelygūs, dugnas apvalėjantis. Duobėje rasta lipdytos keramikos šukių, trintuvų, galvijo ir nenustatytos rūšies gyvūnų kaulų bei medienos fragmentų.

Objekto 539B paviršiaus kontūras buvo ovalios formos, apie 1x0,75 m dydžio, orientuotas ŠR–PV kryptimi, paviršiaus H_{abs} 4,19 m. Duobės užpildas daugiasluoksnis. Viršutinė dalis užpildyta pilka maišyta žeme. Sluoksnio storis – iki 17 cm. Po juo buvo apie 15 cm storio pilkos maišytos molingos žemės sluoksnis su perdegusiais akmenimis (iki 7x5x3 cm dydžio). Sluoksnyje šalia akmenų rasta keramikos fragmentų. Giliau aptiktas iki 14 cm storio pilkos žemės, maišytos su moliu, sluoksnis. Apie 30–35 cm gylyje fiksuotas 5–9 cm storio užslinkusio įžeminio maišyto molio sluoksnis. Nuo 45 cm gylio iki dugno buvo 27 cm storio pilkos žemės, maišytos su moliu ir organika, sluoksnis, kuriame fiksuoti 5–7 cm storio durpių tarpsluoksniai – vienas tarpsluoksnis buvo ties sluoksnio viduriu, apie 50 cm gylyje, kitas – dugne. Apie 71 cm gylio duobė pjūvyje stačiomis sienelėmis, ties viduriu palinkusiomis į vidų, dugnas apvalėjantis, nelygus. Įžemis – paviršiuje rusvas–gelsvas priemolis, giliau pereina į pilkšvą molį, ties duobės dugnu – rusvas rūdingas molis su akmenukais. Duobėje buvo lipdytos keramikos fragmentų.

Tyrimų metu iš 15 archeologinių struktūrų surinkta keliasdešimt lipdytos keramikos fragmentų: brūkšniuotosios, kruopėtosios, grublėtosios, lygiu paviršiumi bei kiaurasienės. Penkiose archeologinėse struktūrose (objektai 488, 490, 499, 501, 539) aptikta sudužusių puodų fragmentų. Tyrimų metu rastas akmeninis galąstuvas (objektas 494). Trintuvų ar jų fragmentų aptikta 14 iš 8 archeologinių struktūrų. Židinyje (objektas 531) rasta žalvarinė plokštinė kiaurarašte segė, datuojama VIII–IX a. (12 pav.). Objekte 510 aptikti du geležiniai korodavę kabliukai, o objekte 531 – peiliuko kriaunos fragmentas. Perdegusio molio fragmentų rasta 13 objektų. Daugiausia jų surinkta objekte 518A. Su metalurgija susijusių radinių aptikta šulinio duobės užpilde ir greta buvusiose struktūrose, daugiausia objekte 509 (apie 3 kg).

Tyrimų metu 20 archeologinių struktūrų surinkta ir ištirta apie 270 gyvūnų kaulų fragmentų (tyrė G. Piličiauskienė). Nepavyko identifikuoti apie 214 (79 %) smulkių kaulų fragmentų. Visi 59 identifikuoti kaulai buvo naminių gyvulių: 42 (71,2 %) – galvijų, kiaulėms priskirti 7 (11,9 %) kaulų ir dantų fragmentai, o arkliams – 10 dantų fragmentų. Iš 30 objektų buvo paimti angliukų ir organikos mėginiai, taip pat iš 15 objektų buvo paimti grunto mėginiai tyrimams.

Užfiksavus medinio šulinio konstrukciją, ji buvo išardyta ir iškelta dalimis, iš šulinio vidaus paimti užpildo mėginiai archeobotaniniams tyrimams. Šulinio medienos mėginiai

buvo paimti medienos rūšinei analizei. Tyrimų metu surinktų rudnelių šlakų, šachtų sienelių bei rūdos fragmentai perduoti į Fizinių ir technologijos mokslų centrą tyrimams, juos atlieka dr. Aušra Selskienė. Kai kurie archeologinėse struktūrose surinkti angliukų ir organikos mėginiai bei medžio fragmentų mėginiai bus datuojami C^{14} AMS metodu. Paimti archeologinių struktūrų grunto mėginiai archeobotaninei analizei perduoti į Gamtos tyrimų centrą, tyrimus vykdo dr. Dalia Kisielienė. Šulinio medienos fragmentų konservavimą ir restauravimą atlieka MLIM restauratorė Elena Gvildytė, konsultuoja nacionalinio muziejaus LDK valdovų rūmų restauratorė Deimantė Baubaitė. Šulinio konservavimui bei restauravimui dalinį finansavimą skyrė KU. Archeologinių tyrinėjimų metu aptikto rentinio šulinio mediena ir surinkti radiniai (inventorinti ir neinventorinti) perduoti į MLIM.

Remiantis pirminiais duomenimis, gyvenvietė datuojama I tūkst. pr. Kr. – II tūkst. po Kr. pradžia, o tikslus datavimas bus nustatytas ateityje, atlikus išsamius archeologinės medžiagos tyrimus. Archeologinių tyrimų metu teritorijoje aptiktos ir ištirtos struktūros neabejotinai siejamos su Bandužių, Žardės senovės gyvenviete (UK31842). Archeologinių tyrimų duomenys leidžia konstatuoti, kad šioje gyvenvietėje buvo vykdoma tik ūkinė veikla, o pagrindinė gyvenamoji teritorija buvo prie Smeltalės upės.

The 2016 Investigation of Bandužiai, Žardė Ancient Settlement

In 2016, BRIAI conducted an excavation in the territory of Bandužiai, Žardė Ancient Settlement. Plot 4.3 on Jūrininkų Avenue (areas 1–7) was excavated first (Figs. 1, 3) and then the NE part of the plot at Jūrininkų Ave. 27A and the available state land between the plots at Jūrininkų Ave. 29, 27A, and 27 (areas 8, 9) (Fig. 4).

In 2016, roughly 10669 m^2 were excavated during the investigation at Bandužiai, Žardė Ancient Settlement (Fig. 2). This was done in several stages and the methods were employed by taking into consideration the practices of the earlier 2006–2015 investigations, the special nature of the settlement (sunken structures and objects predominate and fragments of the cultural layer have been recorded only near some of the archaeological structures), and the possible elements of the palaeorelief.

59 archaeological structures, some of which had been disturbed or destroyed during 20th–21st-century economic activities, were discovered and excavated during the investigation. The majority of the structures were concentrated at the foot of the hill, in an area closer to a former swamp and in the NE and SW parts of the investigated area (plot 4.3). The structures were distributed evenly in the area between the plots at Jūrininkų Ave. 27, 27A, and 29. The structures encountered during the investigation were connected with economic–manufacturing activities, some with metallurgy, others with extraction of the land's resources and the like, and yet others with food production. Based on the preliminary data from the 59 structures, it is possible to identify 12 fire sites (Figs. 9, 10) and 14 hearths (Figs. 11, 12) but the purpose of 29 has so far not been determined (Figs. 8, 13). Three structures connected with metallurgy were discovered in the SW part of plot 4.3 and in area 6: two pits with slag fragments (objects 509 and 512) (Figs. 5, 6) and a log lined well (object 510) (Fig. 7). Metalliferous natural soil with bean-sized fragments of natural ore or ore accumulations was recorded at places in the investigated areas.

During the investigation, tens of sherds of hand built pottery: with brushed, grainy, rough, and smooth surfaces and with openwork were

collected from 15 structures. Fragments of broken pots were found at five structures (objects 488, 490, 499, 501, 539). One whetstone was discovered (at object 494) and 14 handstones and handstone fragments at eight structures. A flat, openwork bronze brooch dating to the 8th–9th centuries was discovered in a hearth (object 531) (Fig. 12). Two small corroded iron hooks were found at object 510, a fragment of a small knife scale at object 531, and fragments of burnt clay at 13 objects. The finds were mainly collected at object 518A.

Metallurgy-related finds were discovered in the well's fill soil and nearby structures, especially in object 509 (roughly 3 kg). Pieces of charcoal and organic samples were retrieved from 30 objects and soil samples were taken from 15 objects. About 270 animal bone fragments were collected from 20 structures and studied, leading to the identification of 59 of them. All of the identified bone and tooth fragments belonged to domestic animals: 42 (71.2 %) to cattle, 7 (11.9 %) to pigs, and ten tooth fragments to horses.

Based on the initial data, the settlement dates to the 1st millennium BC–early 2nd millennium AD. The discovered and studied structures are definitely connected with Bandužiai, Žardė Ancient Settlement. The investigation data allows the statement to be made that only economic activities occurred at this settlement, the main residential territory having been near the River Smeltalė.

Vytautas Juškaitis

Gyvenvietė Lavariškių piliakalnio aplinkoje

2017 m. **Rangavos kaime** (Trakų r., Aukštadvario sen.), prieš klojant elektros kabelį, atlikti archeologiniai tyrimai. Tyrinėta vieta yra apie 0,7–1 km į P–PV nuo Lavariškių piliakalnio ir apie 80–200 m į V, PV ir P nuo Lavariškių pilkapyno.

Būsimos tranšėjos vietoje ištirta 16 šurfų (18 m^2 plotas). Šurfuose 1–11, 13–16 aptiktas perartas kultūrinis sluoksnis su XX a. datuojamais radiniais. ***Šurfe 12*** aptikus lipdytų puodų šukių, jis išplėstas iki 3x1 m dydžio. Po velėna buvo 50–55 cm storio šviesiai pilko smėlio sluoksnis (1 pav.) su XX a. radiniais. Po šiuo sluoksniu, 55–60 cm gylyje nuo dabartinio

1 pav. Šurfo 12 PR sienelė. V. Juškaičio nuotr.

Fig. 1. The SE wall of test pit 12.

